

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ
Київ, площа Солом'янська, 1, 03035

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
Онiщенко Наталії Миколаївни, завідувача відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академіка
НАПрН України, Заслуженого юриста України
на дисертаційне дослідження **Сергєєва Кирила Олександровича** на тему:
**«Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних
технологій»**, поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.01 теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Суспільство на кожному етапі свого державно-правового розвитку робило спроби законодавчо врегулювати відносини, досягнути та зрозуміти способи підвищення ефективності їх реалізації, у тому числі способи, здатні якісно покращити та пристосувати їх розвиток до певних умов. Сучасне ж суспільство характеризується бурхливим розвитком інформаційних технологій, що зумовлює формування докорінно іншої структури соціальної організації, яка змінила звичний порядок відносин і стала новою віхою людської еволюції. Комунікаційні технології сприяють розвитку людства, мають вплив на процес ускладнення структури його організації та структурування держави.

Так, одним із ключових чинників змін, спричинених розвитком інформаційних технологій та високою динамікою науково-технічного прогресу, стало ускладнення соціальних систем. При цьому мова йде про всі соціальні системи, у тому числі і такі, як держава та система законодавства.

Трансформаційні процеси призводять до того, що технології створюють об'єкти права, а інформаційні технології забезпечують обмін даними у їх оцінці та аналізі. Сучасні інформаційні технології сформували культурне середовище, що за своєю діяльністю можна назвати не інакше, як новою правовою реальністю. В результаті гіпердинамічний темп життя

4299

13 09 2011 р.

кількість аркушів: 0

сучасності значно ускладнює законодавчу діяльність. Суспільство настільки динамічне, що правовідносини у ньому можуть змінюватись швидше за процедуру прийняття акта, що змушує законодавця враховувати новітні інструменти соціального діалогу.

Очевидно, що рівень технологічного розвитку впливає як на економічний потенціал країни і якість життя її громадян, так і на місце цієї країни на світовій арені. А розвиток інформаційних технологій у законодавчій діяльності країни залежить від державної політики: від обґрунтованості засад формування – до ефективності її реалізації. Тому, враховуючи надшвидке поширення інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності людини, дисертаційна робота є надзвичайно актуальною та своєчасною.

Актуальність теми представленого дисертаційного дослідження також пов'язана з науковими програмами. Вона виконана у межах планових наукових досліджень Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за науковим напрямом «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)» (протокол № 11 від 23 лютого 2016 року), відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року, завдань, визначених Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 22 грудня 2015 р., протокол № 8.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій та достовірність результатів, їх новизна зумовлюється високим науково-методологічним рівнем дослідження в цілому та належним обґрунтуванням основних висновків та результатів дисертаційного

дослідження. Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта.

Ознайомлення з дисертаційним дослідженням К. О. Сергєєва дозволяє дійти висновку що дисертант вміло розмежовує об'єкт та предмет дослідження, переконливо обґрунтовує актуальність роботи, її мету та завдання. Так, за мету визначено висвітлення законодавчої діяльності під впливом новітніх факторів, що сформувалися внаслідок трансформації соціальних явищ в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій. Для цього дисертант окреслив ряд пізнавальних **завдань**, які успішно вирішив у процесі дослідження, вмотивовано спираючись на здобутки теорії права. Свідченням того є широка джерельна база дисертації (опрацьовано 165 наукових праць), що дало можливість віднайти і показати сутність окресленої проблеми та її місце в сучасній теоретико-правовій науці. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації, характеризуються ґрунтовним дослідженням принципів для сучасної правової реальності змін у процесі здійснення законодавчої діяльності.

Слід відзначити високий методологічний рівень дисертаційної роботи. Зокрема, для висвітлення об'єкта й предмета дисертації автор застосовував системний та синергетичний методологічні підходи. Логічні прийоми, загальнонаукові та спеціально-наукові методи дали змогу дисертанту чітко верифікувати основні концептуальні твердження та зробити їх максимально достовірними. Досить обґрунтованим видається авторський підхід щодо ефективності застосування методу когнітивного моделювання мапи соціальних комунікацій у законодавчій діяльності, де через припущення поведінки виконавця норми в його реальному житті виявляються важливі обставини, що впливають на ефективність норми.

Викликає науковий інтерес запропонованого автором вперше поняття «законодавча інженерія» (стор. 102-103 дисертації), який характеризується такими ознаками: 1) ґрунтується на точних даних (показники практичної ефективності законів, систематизація методів законодавчої діяльності в напрямі звуження альтернативних наслідків їх застосування тощо); 2) супроводжує закон у циклічній площині (ініціатива – розроблення – прийняття – ефективність у практиці застосування – удосконалення – ініціатива); 3) використовує ширшу галузеву наукову базу знань.

Можна погодитись із К. О. Сергеевим, що зміст і обсяг інформації складає фундаментальну основу не тільки здатності суб'єкта до створення продукту його професійної діяльності, але й здатності до аналізу обставин об'єктивної дійсності. Узагальнене знання негативно вплинуло і на порядок виникнення правовідносин, оскільки знизило здатність суб'єкта усвідомлювати істинні причини подій, замикаючись на помилкових, але зрозумілих ідеологіях, концепціях і судженнях (стор. 130 дисертації).

Вперше в теоретичній доктрині К.О. Сергеев визначає межі впливу інформаційних технологій на ефективність законодавчої діяльності, які класифіковано за категоріями: прямого впливу (інформаційні технології та їх продукти як об'єкти, що потребують правового регулювання, а також використання функціональних можливостей інформаційних технологій для підвищення ефективності законодавчої діяльності); опосередкованого впливу (інформаційні технології впливають на обсяг інформації, яка підлягає аналізу та врахуванню під час розроблення проєкту нормативного акта; динаміки появи нових об'єктів правового регулювання; віддаленості причин від наслідків у процесі визначення способів правового регулювання).

Завершується подана на опанування дисертація підрозділом «Підвищення ефективності законодавчої діяльності в умовах розвитку інформаційних технологій» (розділ 3 дисертації), у якому автор аргументує, що функціональні можливості штучного інтелекту можуть бути використані

для систематизації понятійної бази законодавчої техніки, виявлення правових колізій, аналізу логічної завершеності правових механізмів.

Висновки, як по окремих розділах дисертаційного дослідження, так і в цілому по роботі, автором викладені достатньо чітко, є логічно завершеними і відбивають авторську позицію щодо розглянутих проблем, а також характеризуються прагматичним характером й максимально практичним спрямуванням.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Структура і зміст дисертації К.О. Сергєєва на тему: «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій», в цілому відповідають її назві та чинним на сьогодні нормативним вимогам. Дисертація написана на високому методологічному рівні, грамотно і належно оформлена. Вона є значним доробком у дослідженні сучасних теоретичних проблем законодавчої діяльності. Основні положення, висновки і пропозиції (рекомендації), сформульовані у дисертації, ідентично викладені в авторефераті. Вони знайшли свій виклад у публікаціях з теми дисертації, що підтверджують і відображають актуальність обраної теми дослідження, належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає вимогам МОН України та профілю спеціальності 12.00.01 – «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється, перш за все, активною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях К. О. Сергєєва у фахових вітчизняних наукових виданнях та виданнях зарубіжних держав, а також актами впровадження.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження К. О. Сергєєва, яке є самостійною завершеною науковою працею і виконане на високому науково-

методологічному рівні, мусимо зупинитися на певних спірних чи дискусійних моментах, які ця дисертація, як і будь яка інша творча праця такого роду, не позбавлена. До таких слід віднести наступні зауваження:

1. Дещо полемічним видається висновок дисертанта про те, що «за умови забезпечення юридичної якості нормативного акта, що полягає в його здатності до створення правила поведінки в реальному житті виконавців, стає можливим настання соціального результату» (стор. 164). Адже так звана «соціальна складова» якості закону полягає у належному відображенні у нормативно-правових актах системи найважливіших соціальних цінностей та чинників, що мають визначений соціокультурний вимір та потребують адекватного юридичного оформлення, закріплення, охорони та захисту з метою забезпечення розвитку суспільства. Таким чином, якщо на належному рівні не забезпечена соціальна складова якості закону, взагалі неможливо вести мову про його ефективну реалізацію у суспільній практиці, у тому числі в умовах досконалого правового оформлення за допомогою визначеної системи юридичних засобів. Саме тому вважаємо, що запропонований дисертантом висновок потребує додаткової аргументації під час публічного захисту дисертації.

2. Можна констатувати, що дослідження інформаційного суспільства та пов'язаних з ним явищ соціальної дійсності, зокрема, ефективності законодавства, можна здійснювати за допомогою різноманітних підходів, серед яких: соціокультурний, цивілізаційний, структурно-функціональний, порівняльний, нормативний тощо. Останнім часом вчені виділяють ще такий підхід, як соціально-правовий. Який і чому саме, на Вашу думку, з вказаних підходів найбільше відображено у Вашому дисертаційному дослідженні?

3. Є аксіоматичним, що інформаційна сфера суспільства сформована вже в глобальному масштабі й надалі активно технологічно розвивається, стає одночасно чинником суспільного прогресу, проте містить деякі загрози і виклики, які потребують негайного реагування, у тому числі в законодавчій

площині. Яким чином, на Вашу думку, можна досягти такого належного реагування, враховуючи швидкоплинність сучасних суспільних відносин?

4. Однією з концептуальних проблем правового регулювання суспільних відносин в умовах функціонування глобального інформаційного суспільства та технологічного прогресу є проблема встановлення більш рельєфних взаємозв'язків між національним та міжнародним (наднаціональним) правом у процесі регулювання сучасних інформаційних відносин. При цьому слід звернути увагу на те, що вказана проблема пов'язана не стільки з формальними принципами взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права, скільки з трансформацією темпорально-просторових характеристик сучасного інформаційного суспільства, зокрема, його віртуальної складової, а також з питанням визначення юрисдикції держав по відношенню до суб'єктів або учасників інформаційних відносин. У зв'язку із цим, хотілося б дізнатися думку дисертанта щодо ролі та значення законодавчої діяльності у вирішенні цієї проблеми?

Разом з тим, висловлені зауваження є рекомендацією до здійснення більш глибокого розкриття окремих аспектів авторського бачення, перш за все, щодо теоретико-правової моделі здійснення законодавчої діяльності в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій. А тому вказані зауваження за своїм характером є побажаннями та в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Окремі з наведених питань можуть бути корисними дисертанту для вирішення досліджуваних проблем в майбутніх працях.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційне дослідження Кирила Олександровича Сергєєва на тему: «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій», є закінченою самостійною науково-дослідною роботою, в якій розкрита комплексна теоретична проблема сутності законодавчої діяльності в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій. У роботі відображені повні науково-обґрунтовані результати, які у своїй сукупності є

істотними для розвитку науки теорії права і мають практичне значення для забезпечення ефективної законодавчої діяльності в умовах сучасного інформаційно-технологічного прогресу.

Дисертант володіє глибокими теоретичними знаннями, має різнобічний практичний досвід розгляду питань, що стали предметом його дослідження, вмів їх аналізувати і критично оцінювати. К. О. Сергєєв виявив знання концептуальних положень теорії держави і права, а також безумовну здатність до самостійного здійснення й завершення концептуальних науково-дослідних робіт на високому науково-теоретичному і методологічному рівні, вміння вести тактовну і результативну полеміку, наполегливість у досягненні мети.

Дисертація **Кирила Олександровича Сергєєва** на тему: «Законодавча діяльність в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій» за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень».

Офіційний опонент:
завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені
В. М. Корецького НАН України
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України

Н.М. Оніщенко

Н. М. Оніщенко
07 09 2021